

вариативные расчеты безубыточной цены реализации семян подсолнечника в зависимости от урожайности, затрат на выращивание культуры и прогнозируемой конъюнктуры рынка масличных культур. Предложенные методические подходы дают возможность государственным структурам АПК проводить мониторинг рынка продукции растениеводства и разрабатывать обоснованные стратегии поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей с учетом налоговой политики, внутренней и внешней конъюнктуры на продовольственных рынках.

Ключевые слова: эффективность выращивания, урожайность семян подсолнечника, расходы, безубыточная цена реализации.

Abstract.

Galushko V.P., Kovtun O.A., Taranets L.S. Estimation of efficiency of sunflower seeds production in the conditions of market relations.

Considered the price situation on the Ukrainian market of sunflower seeds, the yield and the cost of cultivation. Method of calculation of the variable estimation of economic efficiency of cultivation of sunflower seeds, depending on the costs of harvest and sale prices in unstable market conditions, which takes into account possible market situation, technology of cultivation of sunflower, cost factors, the optimistic and the pessimistic conditions for the development of the industry. Conducted alternative calculations break-even prices of realization of sunflower seeds depending on productivity, costs for the cultivation of culture and projected market conditions oilseeds. The suggested methodological approaches provide a possibility for the state structures of AIC monitor the market of plant products and to develop evidence-based strategies for the support of agricultural producers with regard to tax policy, the internal and external conditions on the food markets.

Key words: efficiency of cultivation, yield of sunflower seeds, expenses, selling price, a break-even selling price.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2017 р.

Бібліографічний опис статті:

Галушко В.П. Оцінка ефективності виробництва насіння соняшнику в умовах ринкових відносин / В.П. Галушко, О.А. Ковтун, Л.С. Таранець // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 4. – С. 5-10.

Galushko V.P., Kovtun O.A., & Taranets L.S. (2017). Estimation of efficiency of sunflower seeds production in the conditions of market relations. Actual problems of innovative economy, No 4, pp. 5-10.

УДК 338.436

КОВАЛЬ П.В., кандидат економічних наук, доцент,
генеральний директор ВГО «Українська аграрна конфедерація»,
ЗАРИЦЬКА Н.П., заступник генерального директора,
ВГО «Українська аграрна конфедерація»

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЗА КРИТЕРІЄМ РОЗМІРУ ЇХ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Коваль П.В., Зарицька Н.П. Аналіз результативності та ефективності діяльності аграрних підприємств України за критерієм розміру їх землекористування.

Стаття присвячена результатам діяльності аграрних підприємств України. Обґрунтовано співвідношення та взаємозв'язок категорій «результативність» та «ефективність». Проаналізовано урожайність основних культур та прибуток від реалізації продукції рослинництва як показник економічної ефективності за шістьма групами аграрних підприємств з різним розміром землекористування. Практично підтверджено, що існує зв'язок між розмірами підприємства та результативністю й ефективністю виробництва.

Ключові слова: аграрне підприємство, землекористування, прибуток, результативність діяльності, ефективність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні розвиток агробізнесу під впливом	глобальних	ринкових	трансформацій багатукладністю організаційно-правових	характеризується та різноманітністю форм і розмірів
--	------------	----------	--	---

підприємств. Для окреслення державної стратегії розвитку агропродовольчого комплексу необхідно розуміти, які за розміром підприємства характеризуються вищими показниками ефективності та мають кращі результати діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття «результативність» та «ефективність» є базовими економічними категоріями, які досліджувалися багатьма провідними українськими та зарубіжними вченими. На сучасному етапі дослідження питання результативності та ефективності діяльності підприємств досліджується В.Г. Андрійчуком, Ю.Г. Галкіною, Т.Ф. Косянчук, С.В. Мочерним, О.І. Олексюком, В.В. Репіним та іншими.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на створене теоретичне підґрунтя, необхідне здійснення прикладного порівняльного аналізу досягнутого рівня результативності та ефективності діяльності аграрних підприємств України з урахуванням розміру земельного банку. Остаточо не дослідженою залишається проблема зростання ефективності та віддачі від масштабу за умов зростання розмірів підприємств, в тому числі їх земельного банку. Крім того, досі дискусивними є окремі положення про зв'язок та співвідношення понять «результативність» та «ефективність».

Виклад основного матеріалу дослідження. Ряд науковців вважає, що на понятійному рівні існують суттєві відмінності між результативністю та ефективністю. О.І. Олексюк розмежовує категорії «ефект» і «результат», пов'язуючи проблематику ефективності і результативності з рівнем вирішення на фіксований момент часу базової економічної проблеми, а саме з оцінкою досягнутого рівня задоволення зростаючих потреб за умови обмеженості ресурсів [6].

Як різні категорії розглядає ефективність і результативність Репін В.В. [7], традиційно розуміючи під ефективністю відношення отриманого результату до використаних на його досягнення ресурсів, а під результативністю – відношення фактично отриманого результату до

запланованого. Отже, ефективність уособлює міру досягнення одержаних результатів завдяки економії виділених на їх отримання ресурсів, а результативність – міру досягнення поставлених цілей.

Існує й інший підхід до трактування ефективності, згідно з яким науковці не розмежовують категорії «ефективність» і «результативність». Як ідентичні розглядають їх Косянчук Т.Ф., Галкіна Ю.Г., однак, при цьому науковці досліджують дані категорії у їх взаємозв'язку, наводячи систему показників, що дозволяє здійснювати діагностику ефективності діяльності, що вже свідчить про існуючі між ними розбіжності [3]. Синонімічність даних категорій доводить і Андрійчук В.Г. у праці [1], але, аналізуючи при цьому метод аналізу оболонки даних (DEA), автор вказує, що розробником методу М. Фарреллом ефективність виробництва вимірюється за «одним вхідним параметром (ресурсом) та одним вихідним параметром (результатом)» [1], тож, за наведеним означенням, дані категорії ототожнювати не слід, при цьому «ефективність» є ширшою категорією, ніж «результативність». Кремень О.М. також розглядає дані категорії як тотожні, але водночас зазначає, що необхідною умовою ефективного розвитку підприємства є оптимізація структури та обсягів ресурсів [4]. Це дає підстави стверджувати, що в основі обох досліджуваних категорій лежить оптимальність. Ми вважаємо, що дане твердження є обґрунтованим, якщо йдеться власне про ефективність, що передбачає оптимальність поєднання і використання ресурсів, але не можемо погодитися із думкою, що завжди можна говорити про оптимальність одержаного результату, беручи до уваги той факт, що оптимальність автор трактує як економічність споживання ресурсів, а результативність – як ступінь досягнення поставлених цілей. Якщо спиратися на послідовність викладу міркувань О.М. Кремень у тому, що ефективність і результативність – тотожні категорії, то з викладеного вище можна зробити висновок, що й ефективність є ступенем досягнення поставлених цілей, а це значно обмежує підтверджену іншими

дослідженнями глибинну сутність цієї категорії. Таким чином, ефективність за своїм сутнісним змістом не може ототожнюватися із результативністю, хоча між цими категоріями існує тісний зв'язок. Однак, ми погоджуємося з автором, що в основі ефективності лежить оптимальність, що, на нашу думку, підтверджується також Парето-оптимумом, згідно з яким ефективним вважається такий стан, за якого ніякий перерозподіл ресурсів чи продуктів не може поліпшити становище одного раціонального суб'єкта, не погіршивши тим самим становище іншого, при цьому визнається існування множинності оптимумів.

На нашу думку, обґрунтованішим є визначення категорії «ефективність» через розгляд поняття «віддача». Так, Мочерний С.В. розглядає зростаючу віддачу, визначаючи її як «збільшення граничного продукту за рахунок послідовного впровадження у виробництво додаткової одиниці одного з факторів виробництва або ресурсу» [5].

З точки зору оптимальності у контексті відношення до мінімальних витрат визначають і ефект масштабу, розгляд якого, на нашу думку, є невід'ємним під час дослідження економічної ефективності діяльності зростаючих підприємств, адже реалізація переваг досліджуваних компаній, які уособлюють великомасштабне агропромислове виробництво, полягає у одержанні цього ефекту. Великомасштабне сільськогосподарське і промислове виробництво дозволяє підвищувати продуктивність ресурсів, знижувати витрати на одиницю продукції, що позитивно впливає на зростання ефективності виробництва.

Проаналізувавши думки вчених щодо трактування категорій «ефективність» та «результативність», ми приходимо до висновку, що ефективність, дійсно, поняття ширше, яке до певної міри включає в себе поняття «результативність», при цьому результативність відображає завершеність дії або поведінки. Результативність – це співставлення та рівень досягнення

управлінської задачі, натомість ефективність – це параметр, який за допомогою системи показників дає можливість вимірювати кількісно ефект, віддачу результатами до вкладень. На думку визнаних у світі теоретиків-менеджерів П. Друкера та Г. Кокінза, результативність – це дія, результатом якої є «правильні» речі, а ефективність – це процес, який дає «правильні» речі правильно [2, 8].

Серед базових показників оцінки результативності та ефективності ведення аграрного бізнесу, зокрема в рослинництві, доцільно використовувати показник урожайності сільськогосподарських культур. Названий показник відображає одночасно і результати функціонування операційної системи, і віддачу базових ресурсів (земля, праця, капітал) у вигляді кількісних вимірників. Крім того, даний показник легко трансформується в показники абсолютної товарності галузей рослинництва, тому вважаємо за доцільне сконцентруватися на оцінці урожайності базових для рослинництва України сільськогосподарських культур для аналізу та оцінки результативності й ефективності виробництва пшениці, кукурудзи, соняшнику і сої протягом 2015-2016 рр.

Таким чином, існує зв'язок між розмірами підприємства і ефективністю виробництва. Для підтвердження цього твердження, нами було проаналізовано діяльність 8502 аграрних підприємств у 2015 р. та 8316 підприємств у 2016 р., спостереження за якими ведеться Держстатом України. Зокрема, було проаналізовано рослинницькі галузі, оскільки результативність виробництва культур достовірніше відображатиме вплив зростання земельного банку підприємств на ефективність діяльності підприємств, на відміну від тваринницьких галузей.

Різниця між вихідною та проаналізованою кількістю підприємств пояснюється їх придатністю для проведення аналізу (табл. 1). Так, наприклад, у 2015 році було зафіксовано 247 аграрних підприємств з нульовою площею землі, а у 2016 – 237 таких підприємств.

Кількість та групи аграрних підприємств України за розміром землекористування, 2015-2016 рр.

Групи підприємств за розміром землекористування	Вихідна кількість підприємств, шт.	Підприємства, валідні для аналізу, шт.
2015 рік		
до 100 га	785	232
100-200 га	256	195
200-1000 га	2706	2506
1000-5000 га	4176	4071
5000-10000 га	411	407
понад 10000 га	168	167
Усього	8502	7578
2016 рік		
до 100 га	733	323
100-200 га	268	214
200-1000 га	2625	2459
1000-5000 га	4124	4048
5000-10000 га	402	398
понад 10000 га	164	164
Усього	8316	7606

Розглянемо результати діяльності аграрних підприємств у 2015-2016 рр., зокрема урожайність основних культур

(пшениці, кукурудзи, соняшнику, сої) (рис. 1, 2, 3, 4).

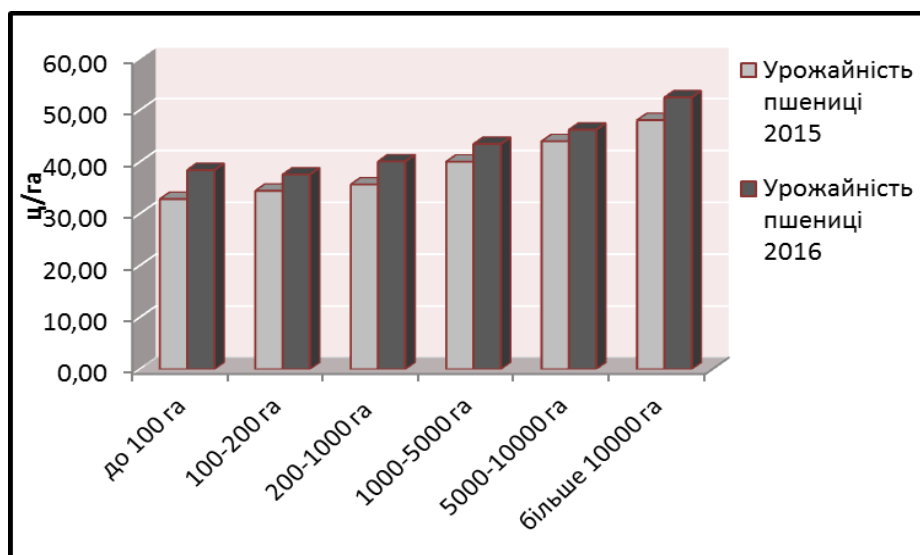

Рис. 1. Урожайність пшениці в аграрних підприємствах України у 2015-2016 рр.*

* Джерело: розроблено авторами

Для урожайності трьох проаналізованих культур (сої, соняшнику, сої) характерна тенденція її зростання за виділеними групами підприємств. Для урожайності кукурудзи у 2016 році характерним є її зростання, починаючи з

третьої групи підприємств (200-1000 га).

За результатами дослідження, можемо також стверджувати, що продуктивність праці зростає зі зростанням земельного банку (рис. 5).

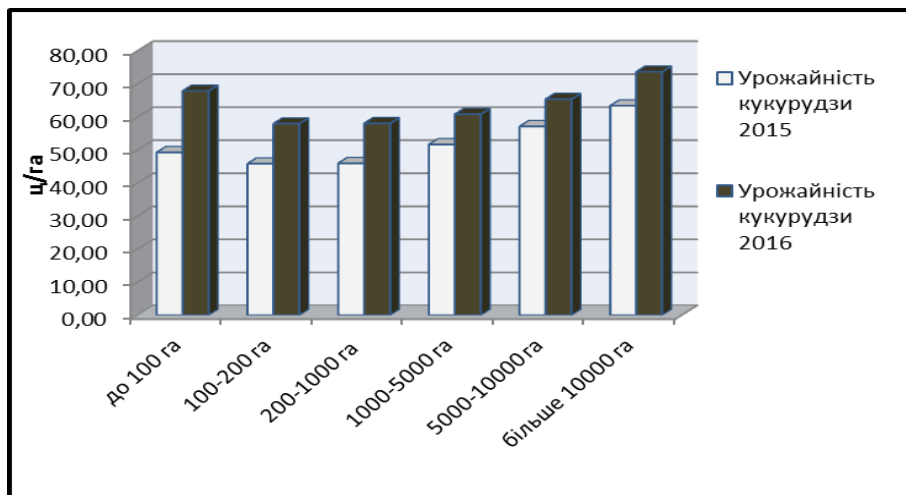

Рис. 2. Урожайність кукурудзи в аграрних підприємствах України у 2015-2016 рр.*

* Джерело: розроблено авторами

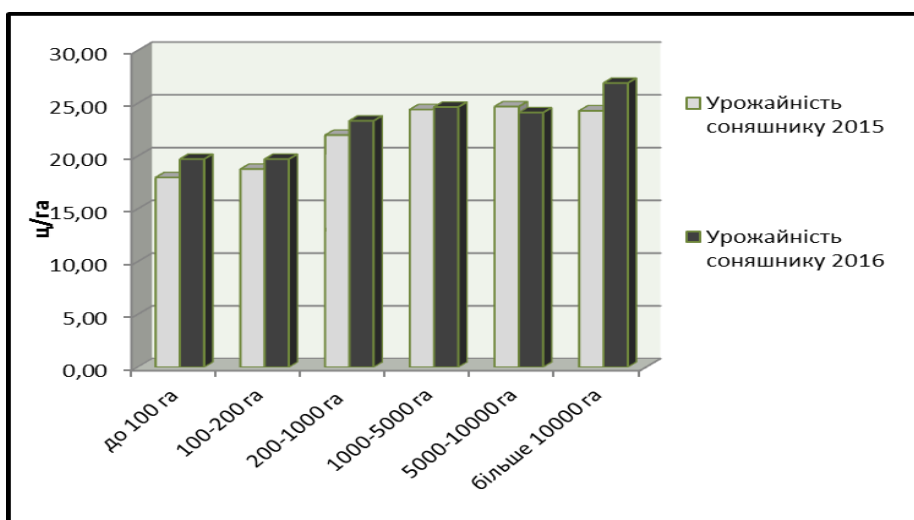

Рис. 3. Урожайність соняшнику в аграрних підприємствах України у 2015-2016 рр.*

* Джерело: розроблено авторами

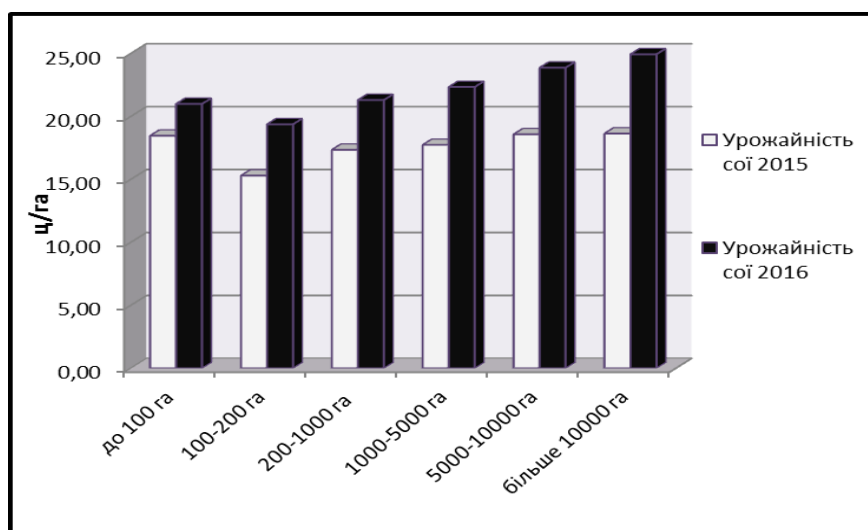

Рис. 4. Урожайність сої в аграрних підприємствах України у 2015-2016 рр.*

* Джерело: розроблено авторами

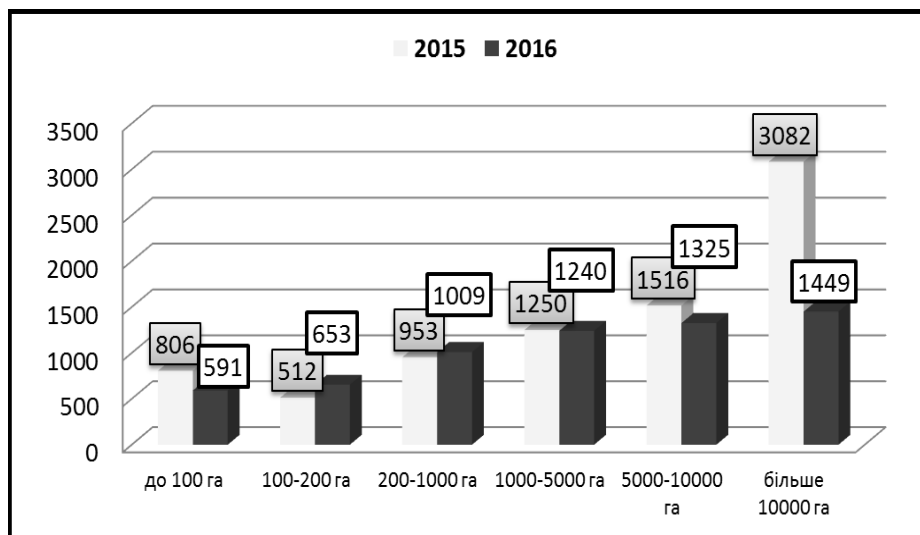

Рис. 5. Продуктивність праці в аграрних підприємствах України, тис. грн./особу*

* Джерело: розроблено авторами

З метою збагачення аналізу ефективності, наведемо значення прибутку з одного гектара від реалізації продукції рослинництва за все тими ж групами підприємств. Обрані для аналізу культури в структурі посівних площ України складають близько 70 %.

Показник маси прибутку відображає розміщення ресурсів на основі базової

технології за критерієм ціни ресурсів. Таким чином, ми маємо можливість оцінити, як результат – «урожай одержано», так і кількісну віддачу на вкладені ресурси.

Результати дослідження показали, що маса прибутку від реалізації продукції рослинництва, як показник ефективності діяльності підприємств, зростає зі зростанням земельного банку (рис. 6).

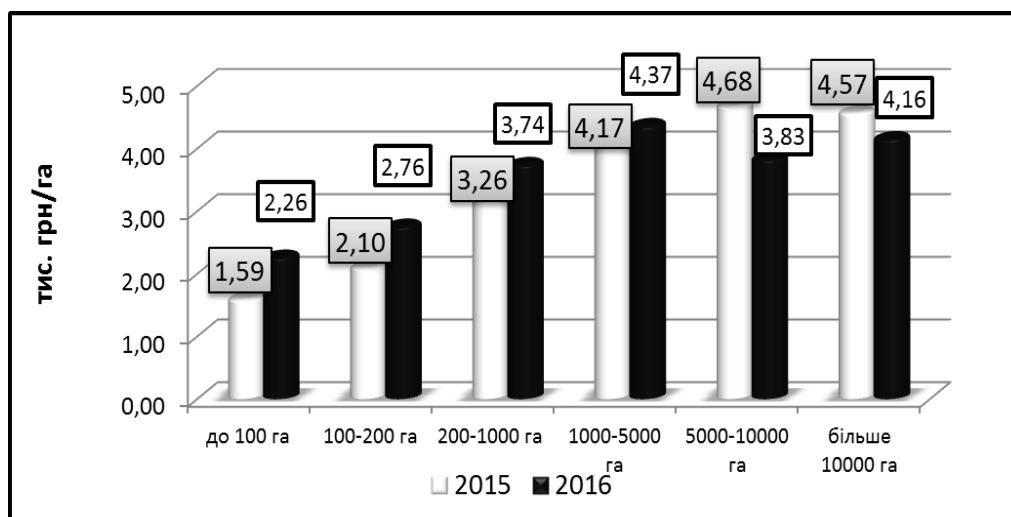

Рис. 6. Прибуток від реалізації продукції рослинництва, отриманий аграрними підприємствами України у 2015-2016 рр., тис. грн./га*

* Джерело: розроблено авторами

Висновки. Таким чином, отримані узагальнені дані щодо результативності та ефективності діяльності аграрних підприємств України у 2015-2016 рр., дають

можливість стверджувати, що зростання розмірів аграрних підприємств, зокрема площі їх сільськогосподарських угідь, створює можливості для підвищення

продуктивності ресурсів, зниження витрат на одиницю продукції, що позитивно впливає на зростання ефективності виробництва, а саме на прибутковість виробництва продукції рослинництва. Отже, існує зв'язок між розмірами підприємства та результативністю й ефективністю виробництва. Не зважаючи на глибину дослідженості даних аспектів, ми все ж вбачаємо широкі можливості подальшого

розширення спектру окремих аспектів майбутніх досліджень: непараметричного аналізу вирощування як окремої культури, так і сукупності культур в рамках сівозміни, обґрунтування оптимальних пропорцій сільськогосподарських культур за результативністю та ефективністю в єдиній сівозміні, оптимізації розміщення ресурсів за наведеними критеріями в розрізі запропонованих груп підприємств та ін.

Література.

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В.Г. Андрійчук. – Київ : КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Кокинз Г. Управление результативностью: как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Г. Кокинз. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 315 с.
3. Косянчук Т.Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика / Т.Ф. Косянчук, Ю.Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 121-124.
4. Кремень О.М. Ресурсне та організаційне забезпечення ефективного розвитку підприємств (за матеріалами цукрових заводів України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О.М. Кремень. – Київ, 2009. – 19 с.
5. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія / С.В. Мочерний. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. – Т.1. – 864 с.
6. Олексюк О.І. Результативність діяльності підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук / О.І. Олексюк. – Київ, 2009. – 33 с.
7. Репин В.В. Бизнес-процессы компании: построение, анализ и регламентация / В.В. Репин. – Москва : РИА «Стандарты и качество», 2007. – 240 с.
8. Drucker, Peter. Management: Tasks, Responsibilities, Practices. New York: HarperCollins, 1974. – 84 p.

References.

1. Andriyuchuk V.H. (2006) *Efektynnist diyalnosti ahrarnykh pidpryyemstv: teoriya, metodyka, analiz* [The efficiency of activity of agrarian enterprises: theory, methods, analysis]. Kyiv: KNEU, p. 292 [in Ukrainian].
2. Kokinz G. (2007) *Upravleniye rezultativnostyu: kak preodolet razryv mezhdu obyaolennoy strategiyey i realnymi protsessami* [Performance Management: how to bridge the gap between a declared strategy and real processes]. Moscow: Alpina Biznes Buks, p. 315 [in Russian].
3. Kosyanchuk T.F., & Halkina Yu.H. (2009) *Rezultatyvnist diyalnosti pidpryyemstva ta yiyi diahnostyka* [Effectiveness of the enterprise and its diagnostics]. *Visnyk Khmelnyts'koho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Khmelnytsky national University. Economic science*, No 3, Vol. 1, pp. 121-124 [in Ukrainian].
4. Kremen O.M. (2009) *Resursne ta orhanizatsiynе zabezpechennya efektyvnoho rozvytku pidpryyemstv (za materialamy tsukrovyykh zavodiv Ukrayiny)* [Resource and organizational support of effective development of enterprises (based on materials of sugar plants of Ukraine)]. *Abstract of dissertation of doctor of economic sciences*. Kyiv, p. 19 [in Ukrainian].
5. Mochernyy S.V. (2000) *Ekonomichna entsyklopediya* [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Vydavnychyuy tsentr «Akademiya», Vol. 1, p. 864 [in Ukrainian].
6. Oleksyuk O.I. (2009). *Rezultatyvnist diyalnosti pidpryyemstva* [The effectiveness of activity of the enterprise]. *Abstract of dissertation of doctor of economic sciences*. Kyiv, p. 33 [in Ukrainian].
7. Repyn V.V. (2007). *Byznes-protsessy kompanyy: postroyeniye, analiz y rehlyamentatsyya* [Business processes of the company: construction, analysis and regulation]. Moscow: RYA «Standarty y kachestvo», p. 240 [in Ukrainian].
8. Drucker, Peter (1974). *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. New York: HarperCollins, p. 84 [in English].

Аннотация.

Коваль П.В., Зарицкая Н.П. Анализ результативности и эффективности деятельности аграрных предприятий Украины по критерию их размера землепользования.

Статья посвящена результатам деятельности аграрных предприятий Украины. Обоснованно соотношение и взаимосвязь категорий «результативность» и «эффективность». Проанализированы урожайности основных культур и прибыль от реализации продукции растениеводства как показатель экономической эффективности по шести группам аграрных предприятий с различным размером землепользования. Практически подтверждено, что существует связь между размерами предприятия и результативностью, эффективностью производства.

Ключевые слова: аграрное предприятие, земельный банк, прибыль, результативность деятельности, эффективность.

Abstract.

Koval P.V., Zarytska N.P. Analysis of the effectiveness and efficiency of activity of agricultural enterprises of Ukraine in terms of their size of land.

The article is devoted to the results of activity of agrarian enterprises of Ukraine. The correlation and interrelation between the categories of "effectiveness of activity" and "efficiency" are substantiated. The productivity of main crops and profit from the sale of crop production as an indicator of economic efficiency in six groups of agrarian enterprises with different land banks have been analyzed. It has been practically proved that there is a connection between the size of the enterprise and the efficiency and effectiveness of production.

Key words: agrarian enterprise, land bank, profit, effectiveness of activity, efficiency.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2017 р.

Бібліографічний опис статті:

Коваль П.В. Аналіз результативності та ефективності діяльності аграрних підприємств України за критерієм розміру їх землекористування / П.В. Коваль, Н.П. Зарицька // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 4. – С. 10-17.

Koval P.V., & Zarytska N.P. (2017). Analysis of the effectiveness and efficiency of activity of agricultural enterprises of Ukraine in terms of their size of land. Actual problems of innovative economy, No 4, pp. 10-17.

